Eveliina vaalii Summan ristiä moffan muistona sodasta

Eveliina Sahala Variskan koulusta palkittiin tammisunnuntaina JR 61 perinneyhdistyksen kirjoituskilpailun parhaana. Hän kertoi äidinisänsä sodasta, josta muistona on Summan risti, Eveliinan kallein aarre.

KUVAT: MINNA HIRVELÄ

Pohjanmaan maanpuolustuskillan tammisunnuntain juhlallisuuksiin kuului seppeleenlasku perinnemuurilla. Siihen osallistui 17 maanpuolustusjärjestöä lippuineen. Herastuomari Rita Kurhela sotilaskotisisarista ja killan puheenjohtaja, professori Ilkka Virtanen laskivat seppeleen.

VAASA
Sirpa Sainio
sirpa.sainio@pohjalainen.fi

Pohjanmaan maanpuolustuskilta järjesti perinteisen tammisunnuntain juhlan Vaasan kaupungintalossa.

Puheenjohtaja **Ilkka Virtanen** totesi tervehdyssanoissaan, että juhlasta on tullut maanpuolustusjärjestöjen yhteinen tilaisuus. Perinne juontaa vapaussodan alkuun, kun venäläinen sotaväki riisuttiin aseista yöllä 27. tammikuuta 1918 Vaasassa ja lähipitäjissä.

Ilkka Virtanen lainasi puheessaan Vaasassa vapaussodan ensimmäisenä muistopäivänä 28. tammikuuta 1919 pidettyä puhetta.

— Historian suurmiesten puheet ja kirjoitukset ovat usein hämmästyttävän yleispäteviä ja kestävät aikaa vahvoina.

Virtanen luki kenraali Mannerheimin uljasta tekstiä. Hän poimi siitä kaksi kohtaa, jotka kantavat nykypäivään.

Tarvitaan rauhanajan talvisodan henkeä

”Suomi tarvitsee kaikki poikansa. Ojentakaa sen vuoksi toisille kätenne ylitse maakunta- ja kielirajojen yksituumaiseen työhön isänmaan voimaksi ja onneksi!” puhui Mannerheim.

— Miten on nyt? kysyi Virtanen ja luetteli.

Pääkaupunkiseutu vastaan muut, maakunnat ja kiivaastikin kiistelevät naapurikunnat, ristiriidat kieliryhmien kesken.

Kenraali kehotti panemaan kiistat taka-alalle ja keskittymään yhdessä työhön isänmaan hyväksi.

— Nyt tarvitaan uutta rauhan oloihin sovellettua talvisodan henkeä, yksituumaisuutta, yhdessä tekemistä ja toisista välittämistä, Virtanen tiivisti.

”Vapaus ei ole ainoastaan hankittava, vaan sitä on myös varjeltava”, sanoi kenraali.

Virtanen muistutti, että se on nyt yhtä tärkeää kuin 90 tai 70 vuotta sitten.

Tammisunnuntain juhlapuhuja oli toimittaja ja kirjailija **Eric Björklund** Ruotsista.

Björklund on vasta jättänyt kustantajalle käsikirjoituksen vuoden päästä julkaistavaan teokseen, jossa kerrotaan mm. ruotsalaisten osallistumisesta Salpalinjan rakentamiseen talvisodan puhjettua.

— Rahaa Ruotsin valtio antoi siihen puoli miljardia kruunua nykyarvon mukaan laskettuna, Björklund on selvittänyt.

Työkomennuksella oli kerrallaan aina kolme sata miestä.

Salpalinja on Björklundin mukaan edelleen yksi mittavimmista rakennushankkeista, joka ulottuu Vironlahdelta Jäämerelle.

— Nykyisin sillä on merkitystä matkailulle.

Toimittaja ja kirjailija Eric Björklund kertoi juhlaesitelmässään, miten Ruotsi tuki Suomen sotaponnisteluja talvi- ja jatkosodan aikana. Finlands sak är din, kuulutti sodanaikainen juliste.

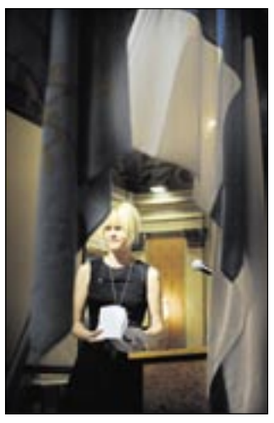

Kirjoituskilpailun voittanut Eveliina Sahala kertoi äidinisänsä, moffan sodasta.

Merenkurkun yli ja Jäämeren tiellä

Vaasalaisille on tuttua Merenkurkun yli tapahtunut aseiden ja tarvikkeiden kuljetus talvisodan aikaan.

— Poliittisesti se oli Ruotsille arka paikka, Björklund kertoo.

Hän on löytänyt salaisen muistion, jossa mm. huolehdittiin Holmsundin kommunistien mahdollisesta puuttumisesta asiaan.

Kuljetuksissa hukkui yksi mies, mutta vaaratilanteita oli monia. Lähellä katastrofia oltiin, kun 64 kuorma-autoa juuttui lumeen.

— Kysymykseen tuli, lähetetäänkö sotamiehiä pelastamaan vai miten menetellään.

Vähemmän tunnettua on ruotsalaisten osuus Karjalan evakuoinnissa ja kuljetuksissa Jäämeren tiellä Rovaniemeltä Liinahamariin. Siinä yhteydessä ruotsalaiset osuivat yhteyksiin myös Saksan armeijan kanssa, mikä Björklundin mukaan tulee vielä yllättämään monia Ruotsissa.

— Ja saattaa suomalaistenkin yhteistoiminnan arviointi tulla uuteen valoon, Björklund veikkaa.

Pitäisikö aihepiiriä laajentaa rauhantyöhön?

JR 61 perinneyhdistyksen ainekirjoituskilpailun parhaana palkittiin **Elina Sahala** Varsikan koululta. Hän kirjoitti aiheesta: *Sotaveteraanit — menneisyyden vankeja; Hiljaiset vuodet*.

Kirjoituskilpailun kiertopalkinto Suomen hevonen menee Variskan koululle.

Parhaan ruotsinkielisen aineen kirjoitti Vasa Övningskolan **Johanna Holm**: *En lottas berättelse*.

Lukiosarjan parhaana palkittiin Vaasan lyseon lukion **Jonna Tynjälän** *Arvon rouva Sinivalkoinen*.

Henrik Hurtig Merenkurkun koulusta kirjoitti Yrjö Jylhän runosta *Kaivo*, jonka juhlassa lausui kouluneuvos **Jussi Hietikko**.

Paula Linna Merenkurkun koulusta kirjoitti *Erään lotan tarinan* ja **Johan Frants** Korsholms gymnasiumista käsitteli asevelvollisuutta taakkana tai vapautuksena.

Arvostelulautakuntaan kuulunut **Christian Ahlbom** mietti, olisiko aihepiiriä kirjoituskilpailussa laajennettava koskemaan myös rauhantyötä ja muutakin kansainvälistä avustustoimintaa.

Pohjanmaan sotilassoittokunta yliluutnantti **Sami Salmivuoren** johdolla huolehti juhlamusiikista ja säesti näyttelijä **Karoliina Kudjoita**. Hän lauloi *Sinun maasi* ja *Minä katson tätä maata* -laulut.

MATTI BJÖRKMAN

Suomen Lähikauppa Oy:n toimitusjohtaja Leena Saarisen mielestä koko korttijärjestelmä on murroksessa.

Saarinen haluaisi palkita sinkkuasiakkaat

HELSINKI
STT

Toimitusjohtaja Leena Saarisella, 48, on takanaan ensimmäinen täysi vuosi kauppakonsernin johdossa.

Nimitys Tradekan johtoon toissa vuoden lopulla nosti hänet kertaheitolla Suomen vähittäiskaupan vaikutusvaltaisimmaksi naiseksi, koska sekä S-ryhmän että Keskon isoimmat pomot ovat miehiä.

Vuoden aikana Saarinen joukkoineen on myllännyt ylösalaisin perinteisen osuuskauppaliikkeen, jonka nimikin vaihtui viime vuoden lopussa Suomen Lähikaupaksi.

– Ei haittaa, vaikka meidän ulkomaiset omistajamme eivät osaakaan lausua sanaa lähikauppa, Saarinen perustelee kantavalla äänellään, miksi nimessä on jopa vaikea ääkkönen.

Yrityksen logoksi valikoitui fillaristi patonkeineen sen jälkeen, kun valintaraati oli hylännyt kaikki abstraktiset koukerot.

Fiilispohjalta kauppaan

Suomen Lähikaupassa on myös havaittu, että kauppa pystyy vain arvailemaan kuluttajan tarpeet. Saarinen erottelee kuluttajista kolme ryhmää: fiilistelijät, suunnitelmalliset ja tehokkaat.

Suunnitelmallinen inventoi jääkaappinsa ja tekee puutelistan, jonka kanssa hän menee kauppaan. Tehokas haluaa selviytyä kaupasta ulos mahdollisimman nopeasti eikä halua jaaritella myyjien kanssa. Fiilistelijä mielellään puhelee henkilökunnan kanssa ja hiplaa tavaroita, hän tekee ostopäätöksensä vasta kaupassa.

Harva meistä kuuluu vain yhteen ryhmään, vaan jokaisessa on tilanteen mukaan vähän joka tyyppiä.

Muun muassa tästä syystä Saarisen syyniin päätyy lähiaikoina yrityksen kanta-asiakasjärjestelmä, sillä hänen mielestään koko korttijärjestelmä on murroksessa.

– Ei voida jäädä nykyrakenteeseen, joka on jo samanlainen kaikilla. Järjestelmä on rakennettu nelihenkisen keskivertoperheen keskiverto-ostosten kautta, eikä se palkitse pientalouksia.

Siwa-sarjan kilpailu kiristyy

Suomen Lähikaupan kauppoja ovat 550 Siwaa, parisataa Valintataloa ja 23 Euromarkettia. Saarisen mukaan tästä paletista pidetään kiinni, eikä lähdetä muiden kelkkaan kilpailemaan isojen kauppojen sarjassa.

Tosin tulevaisuudessa kilpailu varmasti kiristyy Siwa-sarjassa, kun Kesko ja S-ryhmä virittelevät omia pikkukauppojen verkkojaan.

Pikkukauppasarjassa Suomen Lähikauppa on pärjännyt tähän saakka, koska se on saanut pitää Siwansa auki silloin kun muiden isot kaupat ovat kiinni.

Eduskunta alkaa nyt keväällä puida myös isojen kauppojen sunnuntaiaukiolon laajentamista ympärivuotiseksi.

Saarinen haluaisi sen sijaan tiukentaa nykyistä vapaan aukiolon sallivaa 400 neliön rajaa pienemmäksi 200-300 neliöön.

– Enkä puolusta tätä vain sen takia, että kaikki Siwat ja moni Valtsu ovat alle 400-neliöisiä. Jotta pieni kauppa voi elää, se tarvitsee pitkät aukioloajat. Siksi on tärkeää, että myös liikennemyymälät tulevat saman lainsäädännön piiriin, Saarinen sanoo.

Liikennemyymälät tarkoittavat kaupan slangilla entisiä huoltoasemia, jotka nyt ovat levittäytyneet moottoriteiden varsille paikoiksi, joissa voi tehdä kaikkea muuta kuin huoltaa autonsa.

Suomen Lähikaupalla on kotimaan vähittäiskaupassa noin 12 prosentin markkinaosuus, mikä on pysynyt viime vuodet lähes ennallaan. Yrityksen liikevaihto vuonna 2007 oli 1,4 miljardia euroa.

”Heimosodat olivat jatkosotia vapaussodalle”

Tammisunnuntain maakunnallista muistojuhlaa vietettiin eilen Kurikassa. Historian professori Jouko Vahtola palautti mieliin 90 vuotta sitten käynnistyneet sotaretket Viroon ja Itä-Karjalaan.

KURIKKA
Timo Ahvenniemi

TOMI KOSONEN

Jouko Vahtola toimii Suomen ja Skandinavian historian professorina Oulun yliopistossa. Hän kertoi 90 vuotta sitten käynnistyneistä sotaretkistä Viroon ja Itä-Karjalaan.

Juuri itsenäistynyt Suomi tavoitteli vapaussodan jälkeen mahdollisimman helposti puolustettavaa rajalinjaa Vienanmereltä Suomenlahdelle. Linja olisi kulkenut Ääninen- ja Laatokka-järvien sekä niiden välisen Syväri-joen kautta.

– Pidettiin lähes varmana, että vahvistuttuaan Venäjä pyrkisi palauttamaan Suomen yhteyteensä. Heimosotia voidaan pitää jatkosotina vapaussodalle, Vahtola tiivisti.

Itä-Karjalan saaminen Suomen turvaksi sai Vahtolan mukaan lisäpontta, kun vallan ottivat bolševikit, jotka olivat osaltaan kiihottaneet Suomen punaisia yrittämään vallankumousta ja aseistaneet heitä.

– Aluelisä nähtiin oikeutettuna, koska kyse oli suurimmalta osin karjalaisten, siis suomalaisen heimon asuinalueesta. Tietysti myös Itä-Karjalan luonnonvarat kiinnostivat niin Suomen valtiota kuin yksityisiäkin piirejä.

Mannerheim kannusti

Karjalan-retkiin kannusti C.G.E. Mannerheimin puhe 23. helmikuuta 1918. Hän sanoi, ettei pane miekkaansa tuppeen ”ennen kuin viimeinen Leninin soturi ja huligaani on karkotettu niin hyvin Suomen kuin Vienan Karjalastakin”.

Ensimmäiselle sotaretkelle Vienaan vuonna 1918 osallistui vain yksittäisiä eteläpohjalaisia. Päähuomion vei vapaus- ja sisällissodan ratkaiseminen valkoisille. Sen jälkeen Viron vapaussodassa koettu menestys rohkaisi sotaretkelle Aunukseen.

– Heimosotaretkistä suurin ja tunnetuin on Aunuksen retki. Sen synnyssä ja toteutuksessa eteläpohjalaisten panos oli lähes ratkaiseva, Vahtola totesi.

Alahärmäläinen jääkäri Antti Isotalo käynnisti värväyksen vuoden 1919 alussa. Poliittista kannatusta tuli etenkin maalaisliitolta ja Santeri Alkiolta. Innostus laajeni muuallekin Suomeen.

Kesällä 1919 Aunuksessa soti 5 000 miestä, joista runsas 1 500 suomalaista ja haavoittui parisen tuhatta.

Sunnuntaisen tilaisuuden järjesti Vapaussodan ja Itsenäisyyden Etelä-Pohjanmaan Perinneyhdistys. Maanpuolustusnaisten pannuista täyttyi 300 kahvikuppia.

Tammisunnuntaita vietetään sen muistoksi, että 28. tammikuuta 1918 alkoi Etelä-Pohjanmaalla venäläissotilaiden riisuminen aseista. Laihialla aloitettiin edellisenä päivänä, mutta aseistariisuminen ei heti onnistunut. Pienemmässä mittakaavassa venäläisiltä otettiin aseet pois jo 23. tammikuuta Karjalassa.

Viro jäi pois suuresta Suomen vallasta

KURIKKA
Timo Ahvenniemi

Professori **Jouko Vahtola** kertoi, miten voimakkaan ilmauksen heimoaate sai Jean Sibeliuksen säveltämässä Jääkärien marssissa. Sanoituskilpailun vuonna 1917 voittaneissa Heikki Nurmion sanoissa viimeinen säkeistö alkoi:

”*Viro, Aunus, Karjalan kaunis maa, yks' suuri on Suomen valta.*”

Viron sisällyttämistä Suomeen pidettiin kuitenkin liiallisena. Julkaistussa versiossa alkusäkeet saivat muodon:

”*Häme, Karjala, Vienan rannat ja maa, yks' suuri on Suomen valta.*”

Viro julistautui Suomen esimerkin innostamana itsenäiseksi helmikuussa 1918. Suomen valtio antoi aseita ja rahaa, muttei rohjennut lähettää vakinaista sotaväkeä. Se salli kuitenkin vapaaehtoisten värväämisen.

Taistelutoimiin osallistui Virossa suunnilleen 3 700 suomalaista, joista eteläpohjalaisia noin 500. Viron itsenäisyys vahvistettiin helmikuun 1920 Tartonrauhassa.

Sen jälkeen Viron vapaussodassa koettu menestys rohkaisi sotaretkelle Aunukseen.

– Heimosotaretkistä suurin ja tunnetuin on Aunuksen retki. Sen synnyssä ja toteutuksessa eteläpohjalaisten panos oli lähes ratkaiseva, Vahtola totesi.

Alahärmäläinen jääkäri Antti Isotalo käynnisti värväyksen vuoden 1919 alussa. Poliittista kannatusta tuli etenkin maalaisliitolta ja Santeri Alkiolta. Innostus laajeni muuallekin Suomeen.

Kesällä 1919 Aunuksessa soti 5 000 miestä, joista runsas 1 500 suomalaista ja haavoittui parisen tuhatta.

Sunnuntaisen tilaisuuden järjesti Vapaussodan ja Itsenäisyyden Etelä-Pohjanmaan Perinneyhdistys. Maanpuolustusnaisten pannuista täyttyi 300 kahvikuppia.

Tammisunnuntaita vietetään sen muistoksi, että 28. tammikuuta 1918 alkoi Etelä-Pohjanmaalla venäläissotilaiden riisuminen aseista. Laihialla aloitettiin edellisenä päivänä, mutta aseistariisuminen ei heti onnistunut. Pienemmässä mittakaavassa venäläisiltä otettiin aseet pois jo 23. tammikuuta Karjalassa.

Asbesti tappaa yhä kymmeniä suomalaisia

Vakava asbestisairaus löytyy ajoissa vain säännöllisillä terveystarkastuksilla.

HELSINKI
STT-Tomi Oravainen

Asbesti tekee yhä myyräntyötään suomalaisten keuhkoissa. Joka vuosi reilulta sadalta löydetään asbestin aiheuttama syöpä. Työterveyslaitoksen ylilääkäri **Panu Oksa** arvioi, että vakavien keuhkopussinsyöpien osuus on noin kolmannes. Ennuste on tuolloin heikko. Vain harva on enää elossa vuoden kuluttua syövän löytymisestä.

Keuhkosyövän kohdalla tilanne on lohdullisempi.

– Jos se on havaittu pienenä nappulana ja pystytty leikkaamaan heti pois, niin viiden vuoden kuluttua on puolet vielä hengissä.

Asbestisairaus itää keuhkoissa 20-40 vuotta. Esimerkiksi keuhkopussimuutokset eivät oireile eikä pölykeuhkosairauskaan (asbestoosi) vielä alkuvaiheessa. Muutokset löytyvät vain keuhkoröntgenkuvissa ja keuhkojen toimintakokeissa. Tästä syystä säännöllisiä terveystarkastuksia pitäisi jatkaa eläkkeelläkin. Oksan mukaan liian moni kuitenkin unohtaa tarkastukset. Omalle läärille pitää myös muistaa kertoa altistumisestaan asbestille.

Suomessa arvioidaan olevan elossa reilut 50 000 asbestille altistunutta.

Uusien syöpätapausten odotetaan vähenevän

Pahimmillaan asbestoosiin sairastuneet ovat kuin kaloja kuivalla maalla ja elävät vain happipullojen avulla. Näin pitkälle pölykeuhkosairaus etenee nykyisin vain harvoin. Uusien syöpätapausten suhteen eletään yhä huippuvuosia. Oksa arvioi, että niiden määrä alkaa pudota vuoteen 2015 mennessä.

Nyt löytyvät syövät ovat peruja 1970-luvulta. Tuolloin suomalaiset altistuivat asbestipölylle etenkin rakennustyömailla, telakoilla ja autokorjaamoissa.

Asbestin käyttö kiellettiin Suomessa 1988. Tuolloin myös kiristettiin asbestia koskevia purkuohjeita. Lähivuosina selviää ovatko suojausmääräykset toimineet.

EU:ssakin aine on ollut kielletty jo kolmisen vuotta. Sen sijaan Venäjällä ainetta käytetään ja valmistetaan vieläkin, samoin muun muassa Kanadassa.

Myös muukin pöly sairastuttaa. Oksa kertoo, että keuhkoahtaumasta kärsivät sadat tuhannet suomalaiset. Joka kuudes saa ahtauman työpaikallaan, mutta useimmat hankkivat vaivan tupakoimalla.

Kuolleet

Terho Kuoppala
Terho Kalevi Kuoppala kuoli perjantaina 23.1.2009 Vaasan keskussairaalassa. Hän oli syntynyt 16.3.1930 Lappajärvellä. Kaipaamaan jäivät puoliso ja lapset perheineen sekä sukulaiset ja ystävät.

Väinö Stenman
Väinö Veikko Vihtori Stenman nukkui pois sunnuntaina 25.1.2009 Kauhavan terveyskeskuksessa. Hän oli syntynyt 3.3.1913 Ylihärmässä. Kaipaamaan jäivät lapset ja lastenlapset perheineen sekä muut sukulaiset ja ystävät.